

МУЗЕЙНИЙ ЩОРІЧНИК



ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ВИПУСК 5

Чернівці, 2020

**МУЗЕЙНИЙ ЩОРІЧНИК
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

**MUSEUM YEARBOOK
OF THE CHERNIVTSI REGIONAL MUSEUM**



ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
Управління культури
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

**МУЗЕЙНИЙ ЩОРІЧНИК
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО
КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

Випуск 5

Науковий редактор
кандидат історичних наук І. Т. Яворська

Чернівці
«Місто»
2020

CHERNIVTSI REGIONAL COUNCIL
CHERNIVTSI REGIONAL STATE ADMINISTRATION
Department of Culture
CHERNIVTSI REGIONAL MUSEUM

**MUSEUM YEARBOOK
OF THE CHERNIVTSI REGIONAL
MUSEUM**

Issue 5

Edited by
I. T. Yavorska, PhD

Chernivtsi
«Misto»
2020

УДК 069:908(477.85)(084)
М89

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Чернівецького обласного краєзнавчого музею
(протокол № 5 від 9 грудня 2020 р.)*

Голова редакційної колегії: І. Т. Яворська, кандидат історичних наук

Заступник голови редакційної колегії: В. І. Танащук

Відповідальний секретар редакційної колегії: О. В. Ротар

Члени редакційної колегії:

кандидат історичних наук, доцент **І. А. Піддубний**

кандидат біологічних наук **І. В. Скільський**

кандидат біологічних наук **Н. А. Смірнов**

Музейний щорічник Чернівецького обласного краєзнавчого музею /
М89 наук. ред. І. Т. Яворська. – Чернівці : ВІЦ «Місто», 2020. – Вип. 5. – 208 с.
ISBN 978-617-652-287-4

До даного випуску увійшли матеріали досліджень науковців Чернівецького обласного краєзнавчого музею та деяких інших установ. У публікаціях авторів висвітлюються окремі історичні події на території краю та в Україні, життя та діяльність ряду видатних особистостей різних історичних періодів, шляхи формування музейних колекцій, їх наповнення, діяльність громадських музеїв м. Чернівців. Окремими розділами представлено літературне та природниче краєзнавство.

Для співробітників наукових установ, викладачів і студентів вищих навчальних закладів, учителів загальноосвітніх шкіл, працівників музеїв і краєзнавців.

УДК 069:908(477.85)(084)

ISBN 978-617-652-287-4

© Колектив авторів, 2020

© ВІЦ «Місто», 2020

великодушний – Л. К.) наче силач». Про це ходили легенди. А Василь Кожелянко у своєму романі «Срібний павук» наводить такий епізод, що його він запозичив на сторінках місцевої преси. «Двоє зловмисників надумали пограбувати молочарню на вулиці Панській. На їхню біду, над молочним склепом мешкали пан сенатор доктор Володимир Залозецький, який, зачувши серед ночі гуркіт у молочарні, спустився вниз і, користуючись своєю надзвичайною фізичною силою, скрутив злодійчуків і здав поліції. Наступного дня жид – власник молочарні, помістив у газеті «Час» вишукану подяку панові сенатору і оголосив, що відтепер... пан Залозецький буде отримувати які схоче молочні продукти з його крамниці безкоштовно. Треба зазначити, що цей епізод справив добру рекламу цій молочарні і клієнтів у ній від того часу подвоїлося».

...Славні люди – славні всюди і в усьому! До чого б не долучався Володимир Залозецький своїм небайдужим серцем і творчою думкою, де б не жив – повсякчас світився він дієвою любов'ю великого Патріота і Борця за Українську Ідею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білокінь С. І. Залозецький-Сас Володимир Сергій // Енциклопедія історії України у 10 т. / Редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. – Київ: Наукова думка, 2005. – Т. 3: Е-Й. – 244 с.
2. Буковина: історичний нарис. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
3. Добржанський О. В., Старик В. П. Бажаємо до України! – Одеса: Маяк, 2008. – 1168 с.
4. Жуковський А. І. Залозецький-Сас Володимир Сергій // Енциклопедія сучасної України: у 30 т. / Редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України. – Київ, 2003-2019.
5. Щербанюк Л. Пасіонарій із Чернівців // Zbruch. – 2014. – 28 липня.
6. Свобода. – Нью-Йорк, 1955. – 21-22 грудня.
7. Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart. – Мюнхен, 1965. – № 33.

ПІДДУБНИЙ Ігор

УКРАЇНЦІ БУКОВИНИ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ РУМУНІЇ В 1919-1940 рр. (ЗА ДАНИМИ ПЕРІОДИКИ)

Питання політичного життя національних меншин королівства Румунії залишається на сьогодні доволі актуальним, оскільки інтерес до нього викликаний не тільки вивченням процесів, що мали місце в історичному минулому, але й засвоєнням досвіду з метою уникнення помилок у сучасній національній політиці, яку проводить держава в регіонах зі змішаним населенням. Саме тому метою нашого короткого дослідження є добір і публікація матеріалів, що стосуються життя українців Буковини у складі королівства Румунії у період між двома світовими війнами. У виконанні цього завдання ми побіжно торкатимемося і питань зв'язків українців Буковини з українцями Бессарабії та Мараморешу.

Стосовно українців у Буковині влада займала доволі традиційне ставлення, яке передав у своїй праці І. Антонеску. Він визнавав, що процес «рутенізації» Буковини розпочався австрійською монархією у ХІХ ст. для протиставлення двох народів та управління ними. Процес рутенізації краю він вважав припиненим після встановлення кордону між Галичиною та Буковиною і вказував, що незадоволені можуть залишити територію Буковини [154, с. 70].

У повоєнні роки певний час єдиною українською пресою була соціал-демократична газета. Власне її позиція справляла певний вплив на частину мешканців краю і саме тому тут можна було знайти гострі публікації. Так, у відгуках на події мирної конференції давалися публікації, які критикували держави-переможці за обіцянки захищати права національних меншин. Також нагадували населенню, що воно має право впродовж двох років визначитися з державою, де мати громадянство. При цьому, коли мова велася про Буковину, то про її розділ ніхто не говорив [87; 36; 144; 84]. Усвідомлювали, що процес передачі Буковини під владу Румунії завершиться з усіма формальностями, хоча й велися певні розмови про передачу частини краю Польщі. Звісно надання громадянства Румунією таким чином приймалося через призму двоїстості політики цієї країни: одне бачення для світу – гарантія захисту прав національних меншин, інше для внутрішнього споживання – закриття українських шкіл, звільнення зі служби службовців-українців [108].

У баченні ж нової влади вже перша половина 1919 р. стала для українців Буковини часом примирення з дійсністю. Так, у доповідній префекта Кіцманського повіту від 10 травня відзначалося, що населення повіту позитивно сприймає просування румунських військ в Угорщині та Галичині. Крім того, він констатував, що серед українців вже щезли сподівання на відокремлення Буковини між Прутом і Дністром та укріплюється думка про існування під румунською владою. Відзначено, що населення почало вчити румунську мову. Святкову службу з нагоди просування румунських військ до Тиси справили 4 травня і в Заставні. Також у Заставні 1 червня 1919 р. було організовано мітинг на знак протесту проти спотворення Банату, який обіцяли Румунії за угодою 1916 р. [7, а. 8, 11, 18, 22]. У громаді Раранча група вчителів-українців спільно із примарем та секретарем громади не допустила викладання у школі румунською мовою [7, а. 42]. Брала участь представники українців, радше рутенів, і у заході протесту, який організував Я. Флондор у червні 1919 р., виступаючи проти впливу політичного життя Реґату на Буковину [153].

14 вересня 1919 р. примар Чернівців Сіміоновіч запросив представників українських партій на політичну нараду з приводу виборів до парламенту. Тут він заявив від імені міністра-делегата І. Ністора, що уряд зацікавлений в участі українців у даних виборах і погоджується на надання кількох мандатів. Проте у відповідь на таку пропозицію Є. Козак, К. Богатирець, В. Филипович, К. Бриндзан висловилися за відновлення свободи зборів та свободи висловлення думки, оскільки вони не мають змоги порозумітися з виборцями. Станом на 20 вересня 1919 р. такі прохання не були задоволені, у зв'язку з чим представники українців відмовилися брати участь у виборах [10]. Відгукуючись на заяву, соціал-демократична «Воля народа» закинула представникам консервативних партій, що вони і досі іменують себе рутенами, а не українцями [52].

З 18 серпня 1919 р. було призупинено платню 200 вчителям-українцям, що викликало протест з боку української соціал-демократії на Буковині. Причиною стала відмова від присяги румунській державі на підставі відсутності рішення щодо долі Буковини [128].

Кінець 10-х – початок 20-х років для українців Буковини став часом пошуку форм політичної діяльності. Якщо у Бессарабії населення частіше йшло за створеними тут політичними організаціями, то традиції політичного життя австрійського періоду більше давалися взнаки на Буковині, проявляючись у пошуку спроб створити національну партійну організацію. У редагованому І. Якимцем «Слові» обговорювалася і форма політичної організації. Власне від представників партій очікували можливості створення тимчасової народної ради. Саму газету пропонували прийняти як об'єднувача подібного руху [147]. Створення Української народної

партії стало подією, яка сприймалася у різних політичних колах позитивно і негативно. Наприклад, українські соціал-демократи іменували це зрадою. Власне на зібранні 30 осіб 5 вересня 1921 р. в Українському народному домі говорили про створення нової партії, яка «буде щиро підпомагати правительству у його великих і тяжких змаганнях для запровадження ладу і порядку у нашій країні». Після виступу П. Мігули мав слово Кудринський, який говорив про закриття українських шкіл. На позиціях, близьких позиціям П. Мігули, перебували також С. Коралевич та Р. Івасюк. Критика з боку соціал-демократів проявилася і в зауваженні стосовно назви газети, яку збиралися видавати – «Голос Буковини» [39].

У першому випуску журналу «Промінь» за 1922 р. була опублікована стаття, яка розкривала становище українців на Буковині. З організованих політичних партій на той час визнавали лише соціал-демократичну, керівництво якої вважали то лівим (прокомуністичним), то таким, що до соціалізму не мало жодного стосунку. Також критика на адресу партії стосувалася і відсутності бачення державного ідеалу. З цією партією пов'язували товариства «Праця» та «Воля». Критикували і засновану нещодавно Українську народну партію за її чисельність – 30 членів та за наміри підтримати нову владу. До засновників партії відносили П. Мігулу, С. Коралевича, Купчанка, Р. Івасюка, Федоровича, І. Омельського, Кудринського. Проте інших політичних сил, у яких би працювали українці не існувало, як і бажання об'єднуватися в політичних партіях [20, с. 10-12].

Аналіз економічного життя також виявився невтішним для українців Буковини, оскільки складно вдавалося відновити діяльність товариства «Союз хліборобських спілок Селянська каса», яка до всього втратила своє майно. Слабкою виступала і фінансова установа «Руська Каса». Єдиний позитивний результат вбачали у діяльності відкритої 1921 р. «Українській видавничій спілці» [20, с. 12-14]. Та все ж більше уваги приділили шкільництву і критикували за слабку діяльність товариство «Українська школа». Закриття гімназій, які були українськими та збереження на той час однієї гімназії в Чернівцях та вчительського семінару і приватної жіночої українсько-румунської гімназії. Вину ж у цьому автор покладав на саму українську громаду, яка промовчала при закритті навчальних закладів [20, с. 14-16].

Близькою виявилася і позиція газети «Слово», яка в одній з публікацій передрукувала статтю з «Vorwärts», у якій критикували відмову влади від вживання назви «українці» і заміну її на «русини», що прирівнювали до поняття «зденационалізовані Румуни», а тому відмовляли у правах на школу, використання рідної мови у суді чи адміністративній установі. Оскільки видання вийшло в умовах парламентських виборів, то не дивним є і згадка про них та констатація, що в результаті січневих 1922 р. виборів українці втратили всі мандати. «Українці – винахід і не потребують парламентарного заступництва... Не запанує мир, доки найменша часть будь якого народу живе під гнетом. Поступ неможливий, доки в однім кутику Європи панує насильство», – гірко констатує видання [130]. У цьому ж номері видання містилася стаття про становище українців у православній церкві на Буковині. Власне кількість православних (268 тис.) українців не давала підстав їм користуватися рівними правами у вступі на пости в архидієцезії, використанні мови під час служби, вступати на навчання до духовних закладів. Це констатовалося фразою: «Та на жаль національний шовінізм засліплює здоровий розум, а через те православні Українці на Буковині позбавлені майже всіх своїх прав у церкві, які мали навіть вже за Австрії». Закликав українців автор статті до боротьби за власні права у церковних справах [99].

Ідея зосередження всіх сил у середовищі українців Буковини змушувала думати і про створення представницького органу, до якого мали увійти особи, що мали довір'я в народі і

підготували створення представницького органу – «Всеукраїнський народний союз». Саме від нього мала йти інформація про погляди, волю і бажання українців і саме він мав боротися та захищати потреби українського народу. Для більш успішної праці вважали за необхідне створити розгалужену мережу, до якої б увійшли Українські повітові народні союзи та Українські місцеві народні союзи. Головним завданням на часі був пошук людей, які мали б довір'я і коштів на роботу самої організації. Власне це студенти-українці пропонували робити і старшому поколінню [27].

16 липня 1922 р. у Народному домі проголосили проведення віча з приводу дотримання владою обіцянок щодо прав українського населення. Мова йшла про протест з приводу румунізації шкіл та церков в українських селах. При цьому з боку самих громад проявлялася бездіяльність і прийняття цих процесів як належного. Для певного протистояння вже після зібрання соціал-демократи пропонували створити «народну канцелярію», яка б давала поради щодо можливих дій, а також вести боротьбу за права українського населення [14; 28].

Становище українського населення Бессарабії мало відрізнялося від становища українців Буковини. Подібним було і становище втікачів, які в першу чергу не мали засобів до існування. Перебування втікачів у таборах створювало деякі проблеми для влади і голову комісії з уніфікації Нягу схиляли до згортання цього роду діяльності. Українське населення перебувало у повітах Бендери та Акерман. У першому було 12, а у другому 38 шкіл, відповідно з 15 та 38 вчителями. Проте у багатьох школах навчання здійснювалося російською мовою із причини неприхильного ставлення населення до української мови, а також через відсутність підручників. З іншого боку обмеження діяльності українських шкіл здійснювалося адміністрацією для якої національна школа була політичною вигадкою на час приєднання Бессарабії. При цьому зміна російської на українську викликала невдоволення і самих селян, оскільки знижувалася якість навчання. Не всі учителі розуміють перевагу української у початковій школі. Серед населення не було помічено особливого бажання змінювати рідну мову на державну [1, а. 48-53].

Боротьба за визнання права на використання рідної мови у навчальних закладах, адміністративних інституціях велася на рівні політичному та у дискусіях про права національних меншин. Так, суперечки між українцями та румунами за право перших бути визнаними як автохтони на Буковині не припинялися у 20-30-х роках ХХ ст. Так, подані представниками Української народно-демократичної партії скарги до Ліги Націй викликали реакцію з боку офіційних посадовців і на Буковині. Один із них, Н. Ткачук, власним коштом опублікував брошуру з приводу рутенізації румунів на Буковині. У ній він аналізує склад населення щойно ліквідованих повітів Чернівці та Заставна, згадуючи про різну ступінь румунського походження у деяких груп населення. Власне повіт Чернівці, а також колишні повіти Вашківці та Вижиця називає такими, де ведеться пропагандистська діяльність через пресу і де звучать вимоги на половину півночі Буковини до р. Серет. Позицію українців Н. Ткачук критикує і за вживання поняття Шипинецького князівства для визначення території заселеної українцями. Інтелектуалів на Буковині Н. Ткачук звинувачував у продовженні намірів зберегти Буковину як багатонаціональну державу у мініатюрі та підтриманні ворожості українців (у авторському варіанті – рутенізованих мешканців) до ромінізму. Висновок, зроблений Н. Ткачуком стосувався думки про те, що населення на півночі Буковини залишалося румунським та мало право на румунську мову і румунську державу, заперечуючи тим самим право існування тут українців [158, р. 11-13].

У лютому 1928 р. українські соціал-демократи провели зібрання, на якому представники сільського населення північної частини Буковини висловили свої скарги з приводу переслідування

поліцією. Обговорювали на одному із засідань і економічне становище Румунії, пояснивши причину дорожнечі правлінням НЛП. Тоді ж Т. Рознован пояснив присутнім причини укладення союзу з НЦП. Урядові організації за терор проти українців критикували В. Руснак, С. Галицький, І. Стасюк. Від імені жінок виступили Гулей та Голденберг. У резолюції вимагали відставки уряду, розпуску парламенту, повернення прав на школу. У квітні 1928 р. проводили ще одне зібрання українських соціал-демократів із протестом проти уряду [4, а. 16, 22-23, 87].

У 1929 р. у газеті «*Kronstadter Zeitung*» вийшли статті, перша з яких виступала на захист українців Буковини перед румунською пресою. Критикували у статті твердження про українізацію румунського населення Буковини та насильницькі дії влади у області освіти. Відповіддю на дану статтю стала публікація в цій же газеті, де на статистиці 1775 р. Доводили переважання румунського населення на Буковині, критикували мешканців 101 громади з Буковини за бажання змінити у школі мову викладання. Проте важливим був і коментар редактора газети, який стояв на позиціях, спрямованих проти насильства у національних відносинах і висловлював думку про необхідність використання мов всіх народів Румунії [93; 73].

На продовження даної теми і ставлення українців до обіцянок уряду служила публікація про рішення в Алба-Юлії. Висновок про обман робився на підставі внесених у парламент постанов та проектів, які вважалися спрямованими проти національних меншин. Відповідь Ю. Маніу графу Бетлену у парламенті називали крахом надій на рівноправність національних меншин і сподівань на автономію. Хоча власне це була не тільки позиція українців, але й німців. Розчарування з приводу офіційних заяв 19 липня 1929 р. висловив Г. О. Рот, який відзначив відсутність намірів уряду надавати автономію національним меншинам [95].

З 1 січня 1921 р. в середній та початковій школі на Буковині офіційно запровадили румунську мову [113]. Для прикладу у 1923 р. громада Нижні Шерівці на чолі з примарем В. Червенюком прийняла рішення про зміну української школи на румунську, але до 1925 р. не відбулося жодного поліпшення у становищі школи. У цьому звинувачували керівника школи Т. Руснака, якого називали «полум'яним українцем» і який до 1925 р. так і не говорив добре румунською. Також представники громади звинуватили його у збиранні та невикористанні на потреби школи 4 тис. лей. У зв'язку з цим представники громади у проханні до шкільного інспектора писали про намір заснувати приватну школу з навчанням виключно румунською мовою. Серед підписаних були І. Ткачук, В. Червенюк, І. Корнейчук, Д. Демчук, В. Юрковський, В. Прегар, С. Павловський. Власне розцінювати таке прохання можна і як донос на директора школи Руснака і як прохання обмеженої групи мешканців громади, які вважали себе румунами, про створення виключно румунської школи [8].

Напевне більш посилена румунізація освіти припала на 1923-1924 н. р., оскільки на цей час залишалася невелика кількість початкових шкіл, де навчалися українською по кілька годин на тиждень. Румунізовано було 1 і 5 класи IV гімназії у Чернівцях, у яких окремі предмети ще вивчали українською. Закрили українські гімназії у Кіцмані та Вижниці та реальну гімназію у Вашківцях. На румунську мову навчання було переведено також і вчительську семінарію. Одночасно з цим забороненими виявилися і приватні українські школи [133]. Критичним бачив стан румунської освіти і депутат від НЛП професор І. Сіміонеску, особливо у плані заробітної платні викладачам середніх шкіл [110]. Окрім румунізації шкіл заборонялися у межиріччі Пруту та Дністра поширення українських газет та діяльність українських товариств [29]. До того ж розділ українців між політичними силами був надто помітним, адже на період 1923-1924 рр. протистояння між К. Кракалією та представниками легітимістського українського руху було занадто гострим [120].

У боротьбі за українську школу використовувалися різні аргументи від ствердження про автохтонність українського населення на Буковині до констатації факту про чисельність українців у Румунії та їхні права. Загалом, третину населення Румунії становили національні меншини, з яких найчисельнішими були угорці (1630 тис.), далі йшли українці (1300 тис.), євреї (750 тис.), німці (630 тис.), болгари (330 тис.), серби (50 тис.) та інших національностей (680 тис.). Проблемою вважався рівень української інтелігенції, як і те, що з українцями ніхто не рахується, особливо у сфері шкільництва. Закон про початкову школу українці вважали призначеним для «винародовлення» меншин. Крім того, влада у цьому питанні йшла проти закону про місцеве управління, оскільки утримувати школу мала громада і вона ж мала вирішувати якою мала бути школа [143].

Викликали заперечення і методи діяльності шкільної влади на Буковині. Так, у 1927 р. українці у пресі виступали проти переведення з IV гімназії до I 24 учнів першого класу та з I гімназії до IV також 24 дітей. Визнавали, що саме таким чином проводять румунізацію в освіті і критикували дії шкільної влади за насилля над дітьми [97]. У листопаді 1927 р. в Чернівецькій повітовій раді радний Дзюбик виступив із вимогою дотримання конституційних прав українців в освіті та впровадити викладання рідною мовою у початкових школах повіту [18].

Певний демократичний прорив, що відбувся з приходом націонал-цере́ністів змусив українців Буковини робити спроби контактувати з українцями Марамуреша та вживати заходів для посилення їх національно-культурного росту [63]. Проте і в період діяльності уряду націонал-цере́ністів мало місце продовження вже традиційної політики у сфері освіти, що привело до скорочення числа учнів-українців у гімназії м. Серет [145].

Спільні дії з іншими партіями на Буковині проводилися лише з відповідною метою. Так, 7 лютого 1926 р. відбулося створення антикорупційного блоку на Буковині. До нього увійшли регіональні організації Народної та Національної партій, Партія єдності євреїв, Партія єврейських соціал-демократичних робітників, Німецька національна рада, Українська народно-демократична партія та незалежні поляки [157, р. 36-37].

Вибори у грудні 1928 р. стали першими для УНП, на які вона йшла в картелі з НЦП. Власне в українських колах очікували перемоги націонал-цере́ністів, оскільки вважали партією популярною в народі. Проте сам союз пояснювали неможливістю для партії національної меншини, так само для турків, болгар чи росіян, здобути мінімальні 2 % голосів. Другою причиною союзу стала поступливість НЦП у питанні умов участі у виборах. Крім того, вказувалося і на факт, що участь у виборах взяли не тільки представники УНП, але й українці на списку НЦП – 3 від Буковини та 2 від Хотинського повіту, що давало 2 сенаторів та 5 депутатів, що міняло попередній склад, де було 2 українці від НЛП [24]. Від правління уряду НЦП українці очікували «оздоровлення» внутрішньої політики, вважаючи одночасно, що жодна з румунських політичних партій не принесене бажаного українцям у Румунії [32; 111].

На 1928 р. Українська національна партія мала ексекутиву у наступному вигляді – головою партії виступав В.-С. Залозецький, його заступниками були А. Левандовський, В. Дутчак, Л. Когут. Секретарями партії були Ю. Сербинюк та І. Крикевич, скарбниками – О. Пігуляк, І. Єнджейовський, Цьвок, а контролерами А. Ганицький, С. Проць, Чепига [56]. Участь у виборах УНП зобов'язувала В.-С. Залозецького відвідати з 27 листопада по 6 грудня більшість містечок та сіл Сторожинецького повіту [33]. Обрання голови УНП до парламенту давало підстави зберігати за ним самостійність у парламентській діяльності, як про те було домовлено у складенні виборчого картелю [123]. На хвилі очікування зміни внутрішньої політики у країні робилися спроби змінити дещо і на місцях. Зокрема, у громадській раді Чернівців радник

Купчанко на засіданні ще 16 травня 1928 р. вимагав запровадження української мови у початкових школах. Особливо напружено велося обговорення питання про викладання релігії, коли представник румунів Шандру наполягав на вивченні катехизису православними лише румунською [58]. Після парламентських виборів проблема національних меншин не пішла у тінь. Навпаки українці, як і представники інших націй, говорили про втрату можливості у нових умовах створити виборчий блок національних меншин. Винними робили також і німців Ардялу, які не бажали іти на подібну співпрацю [78]. Також у сенаті 22 лютого 1929 р. В.-С. Залозецький виступив проти трактування національних меншин, перш за все українців, як чужинців. Даний виступ став своєрідним попередженням владі, оскільки, за твердженням сенатора, представники національних меншин боролися за визнання їх повноцінними громадянами країни, а не чужинцями, що могло розділити країну [114]. Цікавим виявилось і те, що на місці сенатор В.-С. Залозецький виступав за розумне і продумане ведення сільського господарства і створення організації, яка дійсно керувала б цим процесом. Власне такі питання вирішувалися на хліборобському вічі за участю 1500 осіб у Чернівцях 30 червня 1929 р. [137]. Також представники національних меншин виступили проти закону про адміністративну реформу, оскільки вважали її у такому вигляді спрямованою проти національних меншин. Власне сенатор В.-С. Залозецький пояснив свою позицію тим, що об'єднання громад може бути не на користь українців Буковини в плані представництва у виборних органах. У сенаті 25 липня 1929 р. В.-С. Залозецький заявив про намір голосувати проти закону про адміністративну реформу із причини можливих кривд для українського населення [11; 115; 16]. Власне у заяві сенатор звернув увагу на те, що новий закон не дає меншинам належних громадянських прав. Протест викликали положення статті 5 про утворення громад з населенням у 10 тис. мешканців, що створювало можливість заснування громад зі змішаним населенням і ліквідацію національних. Недемократичними називалися положення статті 81, коли представляти православних українців міг румунський священик, що закривало можливість представлення у міській раді греко-католицьких священиків. Критичні зауваження викликала стаття 151 стосовно обрання міського голови, якого пропонували обирати простою більшістю голосів, як і пропонували запровадити принцип пропорційного представництва у повітовій раді. Від уряду, і зокрема від міністра Мірто, сенатор очікував впровадження закону про меншини та мови, які вважав основою для здобуття українцями належних прав. Поруч із заявами мали місце приклади реальних дій, коли українське товариство на Буковині «Жіноча громада» організувало курси для неграмотних. Проте у програмі ставилося завдання організації приватної школи у Чернівцях, на яку однак потрібно було зібрати кошти, організацію збору яких мали намір почати після проведення ряду нарад [50; 45].

Для українців Буковини проблема добитися прав залишалася і за правління націонал-цереністів. При цьому вони намагалися роз'яснювати українському населенню свою позицію, критикуючи дії урядовців, зокрема трансільванців, які незадовго перед цим сам знаходилися в подібній ситуації та перетворилися на надмірних патріотів Румунії. У цій критиці використовували і позицію В. Бретіану, який вважав, що НЦП спекулює на меншинному питанні. Прихід до влади НЦП В. Бретіану співставляв зі зростанням настроїв у середовищі меншин, близьких до ірриденти. Останню він вважав загрозою для цілісності держави, тим паче, що проводилася вона у культурній та релігійній сфері. Та практику цереністів В. Бретіану намагався використати для лібералів, здобувши прихильність українського населення та вважаючи неможливою ізоляцію українців від інтересів румунської держави і румунів. При цьому адміністративний закон 1929 р. називав обманом для українців. Представники легітимістських кіл

намагалися відсторонитися від звинувачень у ірриденті, тим паче відсторонитися від звинувачень у намаганнях приєднатися до Радянської України. У своїй оцінці позиції лідера націонал-лібералів українці-легітимісти наголошували на його спробах налаштувати громадську думку проти меншинної політики націонал-цереністів та привернути на бік НЛП українців обіцянками надати бажане. Позиція легітимістів озвучувалася як намір добиватися законних прав, виконуючи при цьому свої обов'язки [148].

5 грудня 1929 р. в сенаті В.-С. Залозецький виголосив промову щодо запровадження української мови у школі на Буковині, закликавши уряд в ім'я миру в суспільстві займатися справами. Ним було критиковано заяви І. Ністора про те, що держава не допомагала школам за австрійського володарювання. Також приводився приклад Ельзасу, де у 1919-1925 рр. обов'язковими були французькі початкові школи, а з 1926 р. запровадили німецькі [88; 75]. У грудні 1929 р. продовжували розширення УНП та закликали не коритися політиці румунізації. Також це ув'язувалося з майбутніми повітовими та громадськими виборами, оскільки чисельність українців дозволяла увійти до складу обласної ради, яку мали створити повітові ради 5 повітів [124; 92].

14 грудня 1929 р. відбулося засідання Екзекутиви УНП, на якому було заявлено про долучення УНП до протестів усіх громадських організацій у світі проти переслідування в Радянській Україні наукових і культурних діячів-українців, як і селян та робітників. Схвалено було парламентську діяльність В.-С. Залозецького та висловлена йому довіра. Також висловлено здивування з приводу відмови на урядовому рівні від заяв НЦП у Алба Юлії, зокрема нерозуміння висловлене і у питанні затримки із впровадженням української мови у початковій школі [57].

4 травня 1930 р. відбувалися вибори у Чернівецькому повіті, де за місце міністра Т. Саучук-Севяну боролися від УНП В. Дутчак та від української хліборобської партії К. Кракалія. У цьому протистоянні переміг представник УНП В. Дутчак, що приймалося як своєрідне складення іспиту на політичну зрілість українського населення повіту [38; 21]. 27 грудня 1930 р. відбувся конгрес організації УНП у Чернівецькому повіті за участю делегатів від 56 сіл. Відкрив його В.-С. Залозецький, який передав слово Ю. Сербинюку. Останній констатував збільшення організації за 3 роки та вказав на успіхи на виборах, зокрема з обранням В. Дутчака. Про економічну кризу у виступі говорив Л. Когут, а про чисельність населення – В. Дутчак також обрано на конгресі кандидата на вільне місце від партії, яким став О. Шкраба [70].

Станом на 1934 р. виникло питання діяльності на Буковині вчителів-українців, яке обговорювали в різний спосіб і українська, і румунська сторони. Е. Гайвас в одній зі своїх публікацій також підняв дане питання. Непорозуміння між українцями та румунами Е. Гайвас рахує з 1848 р., а посилення українців називає бажанням австрійської влади ослабити на Буковині румунів [155, р. 65-66]. Невдячність українців підтверджувалася ним посиланням на заяву К. Мацієвича, який як вдячність за допомогу Румунії у підтриманні армії УНР визнавав чинним кордоном р. Дністер. Тому автор і піднімав пропозиції про вирішення українського питання на Буковині, зауважуючи при цьому, що всі нерумуни на Буковині об'єднані. Виходом з цього вважав наявність групи буковинських румунів в уряді (2-3 міністри) та 20-30 депутатів. Вважаючи територію за р. Прут переважно заселеною українцями наполягав на вирішенні тут питання із вчителями і священиками, також і проведенням пропаганди за допомогою преси. Вказував на факт, що у початковій школі в м. Кіцмань із 12 вчителів лише 3-4 румуни, а решта українці, також як по селах більшість вчителів також українці. При цьому Е. Гайвас вказує, що не всі з них декларують справжню національність і тому за офіційними даними з 513 вчителів

у повіті Чернівці 175 декларовані як українці, а 353 – румуни, хоча серед останніх близько 150 – українці. Доказом приводить трохи ранішу статистику, згідно якої у цьому ж повіті було 259 вчителів-українців та 187 румунів. Виходячи з цього вимагав діяти згідно закону та для національного захисту. Усунення вчителів-українців з цієї території і переміщення їх на південь Буковини вважав необхідним, оскільки вважав, що вони добре знають румунську мову і зможуть нею навчати дітей там, а також із причини усунення загрози іредентистської пропаганди. Натомість у запрутські громади варто було прислати вчителів-румунів. Подібно радив чинити і зі священниками, яких вважав українськими пропагандистами поза церквою [155, р. 69-70].

Дискусію з питання прав українців вів і «Час», який протестував проти звинувачень українців у революційному русі, що робили у 1929 р. «Curentul» і «Universul» та використовував у цій діяльності матеріали німецькомовних газет Трансільванії. Власне в ньому роз'яснювалася суть вимог українців, які стосувалися запровадження викладання українською мовою у школі та негативна реакція з боку румунської преси. Остання використовувала праці І. Ністора, де відкидалися твердження про автохтонність українців на Буковині. Аналізувалася і позиція В. Дутчака, висловлена ним у публікації «Kronstadter Zeitung», який критикував позицію І. Ністора. Позиція В. Дутчака викликала дискусію, яка продовжилася на сторінках згаданої газети. Проте важливим був висновок по питанню, зроблений у трансільванській газеті та процитований газетою «Час»: «Нам надто добре відомі способи, як букурештенські часописи пишуть про національні меншини, тому й не даємо нічого на описи «Курентула». З другої сторони історичні висновки Д-ра Дутчака для нас вповні переконуючі. Впрочім обстоюємо й тепер погляд, що право на життя укр. Народу так як і кожного іншого, впливає вже з самого існування цього народу й що не треба того ще й історично доводити» [131; 132].

Представники українських організацій намагалися брати участь у громадському житті Румунії. Так, 25-27 жовтня 1925 р. у Бухаресті відбувся з'їзд жіночих товариств національних меншин, скликаний з ініціативи Центрального товариства жінок Румунії під проводом княгині Кантакузіно. Учасниками стали представники товариств з Ардялу під проводом княгині Бетлен і п. Пальфі, німецькі товариства (саксів Ардялу і німців Банату) очолила А. Цайх, українців Буковини представляла О. Гузар, євреїв – А. Кубелка-Вас. Всього присутніх було 65 делегатів від 15 жіночих товариств, з яких власне українськими були «Жіноча громада» та «Мироносиці». Метою з'їзду стало порозуміння для спільної праці, у рамках повноважень жіночих товариств. Чи не найпомітнішою проблемою в діяльності товариств стали реквізиції приміщень. У промові О. Гузар було виловлено думку, що вперше у Румунії вислуховують представниць української меншини. О. Гузар говорила про зміну культурного становища українського населення на Буковині та закриття навчальних закладів початкового та середнього рівнів. Те ж саме стосувалося і товариств, яких лишилося 10. Звернула О. Гузар увагу на те, що виконуючи всі обов'язки, українці фактично не мали ніяких прав. Другого дня учасниці заслухали виступ голови національної ради товариства румунських жінок К. Ботез, висловивши сподівання, що товариства національних меншин також переноситимуть, як і румунські товариства, усі складнощі громадського життя. Наприкінці конгресу було обрано комітет із представниць усіх національностей, як дорадчий орган при Національній раді румунських жінок та визначено скликати наступне зібрання у квітні 1926 р. в Ардялі [53]. Для українців у Румунії була прийнятна і позиція цереністів та членів Національної партії у політиці стосовно національних меншин. Так, В. Маджару свого часу висловився проти дій уряду, спрямованих на придушення національних меншин і забезпечення останнім прав згідно мирних договорів. Представника Національної партії Ш. Чічо-Попа оцінили за його вислів про те, що румунська

мова має бути державною, але при цьому не мають руйнуватися культури інших народностей країни. Він же критикував дії уряду за ускладнення становища національних меншин [94].

Власне питання викладання у школах Буковини, Бессарабії та Марамуреша українською мовою стояло в порядку денному цереністів у 1925 р. Робити це збиралися при підтримці депутатів парламенту. Наголос на здійсненні програми через парламент робився у зв'язку з неможливістю добитися бажаного на місці через відмови представників шкільного інспекторату Іліуца та Ткачука. Проте залишалися сподівання, що українці зможуть добитися успіху, якщо всі подадуть прохання про відновлення освіти українською мовою до міністерства освіти [37].

Позиція представників організації Цереністської партії повіту Чернівці стосовно націонал-лібералів була доволі чіткою, адже вони визнавали лібералів винуватцями нищення українського народу, перш за все у освітньому та культурному питаннях [138].

Зміна правлячої партії і діяльність першого уряду націонал-цереністів створила в Румунії ситуацію боротьби за повернення рідної мови у шкільне життя. Доречно додати, що не лише українці, але й представники інших національних меншин у Румунії в умовах зміни влади та встановлення піднімали питання використання рідної мови. Так, у грудні 1928 р. відзначали виступи о. А. Зонтаґа з монастиря в с. Аугустендорф у повіті Сторожинець, називаючи їх антирумунською пропагандою. В його виступах були заклики проти влади, проти школи, до якої закликав не посилати дітей, у німецькомовній пресі Буковини опублікував статтю, в якій звинуватив румунську владу в шовінізмі, незаконності. У відповідь ченцеві в газеті «*Universul*» нагадали про гарантоване право відправлення культу та використання рідної мови, відзначивши також і вину ченця. Дещо згодом ця ж газета відзначила випадок зламу школи у громаді Бринза повіту Ізмаїл, де під час пограбування зірвали зі стіни карту Румунії. Ці дії пов'язувалися з обіцянкою кандидата в сенатори Л. Лозецькі боротися за школу для національних меншин, за школу з російською мовою викладання. Про негативне ставлення представників національних меншин до дій влади зазначала згадана газета і в публікації щодо засідання муніципальної ради м. Тімішоара у грудні 1928 р. Під час інциденту декому із представників німецької громади міста нагадали про їх сприяння мадяризації румунського населення в минулому, про їх пангерманську позицію. Також варто визнати, що в умовах початку діяльності уряду Ю. Маніу відзначалися будь-які випадки пов'язані з виступами за впровадження мови національних меншин в освіті. Так, у листопаді 1928 р. в Польському домі м. Сторожинець відбулося зібрання за участю С. Лупуляка, І. Стасюка, Л. Рупташа, де мали місце виступи за повернення у школу викладання українською мовою та надання в таких школах румунській мові статусу подібного статусу німецької в австрійський період. У газеті «*Universul*» обурювалися виступом на зібранні колишнього вчителя Гандзюка, який заявив про румунів як національну меншину та відзначили, що подібні виступи стали можливими тільки в умовах інтенсифікації пропаганди ворогів румунського народу [152; 151; 150].

Прихід до влади Націонал-цереністської партії збував на Буковині процес боротьби за впровадження української мови у початковій школі. Він розгорнувся впродовж 1929 р., але до кінця року обіцянка залишалася невиконаною. Саме це спонукало різні політичні сили на Буковині піднімати дане питання і використовувати його у своїй діяльності. Для прикладу партія «Визволення» критикувала членів УНП та НЦП за їх невиконану обіцянку 4-6 годин викладання української мови у школі. Разом з тим у IV гімназії також не запровадили викладання українською мовою, хоча і це також було однією з передвиборних обіцянок-очікувань. При

цьому критика на адресу членів УНП та тих українців, що увійшли до складу НЦП під проводом К. Кракалії стосувалася визнання, що українцям слід було вимагати значно більше прав, власне повернення всіх тих, які існували до війни [91]. Проте самі румунські представники часто робили шокуючі українців заяви. Так, представник Румунії у комісії національних меншин В. Стойка заявив про відмову Румунії змінювати правне становище національних меншин. Відповідно сподівання запровадження викладання української мови прирівнювалися до нуля [79]. Шкільне питання у Хотинському повіті Бессарабії виявилось доволі гострим, оскільки депутат Кондак вимагав запровадження у повіті російських шкіл. У зв'язку з цим звернення націонал-цереїстів до мешканців повіту містили вимоги відкриття саме української школи [102]. Боротьба за впровадження української мови велася на сторінках цілого ряду газет і нерідко україномовні газети мали відповідати на образи центральних румунських газет у справі мови [117].

На липень 1929 р. українці в Румунії очікували вирішення урядом питання з культурними установами, як відповіді по гарантіям зібрання в Алба-Юлії. Від політичних провідників очікували результатів у справі навчання українською мовою. Для Буковини це мало вилитися у організацію курсів української мови. Використовувати для цього мали намір культурні товариства та студентів [140]. Від парламентаріїв українці вимагали виконання обіцянок і в першу чергу запровадження викладання українською мовою у місцевостях з українською більшістю [90]. Всередині країни мали місце звернення до українців Бессарабії до дій, як і представників Бессарабії у складі націонал-цереїстів. Також велася просвітницька робота студентами-українцями і в селах на півдні Буковини, хоча проводити її тут було складніше [12; 19].

У вересні 1929 р. українці Буковини направили делегацію до голови Ради міністрів на чолі з О. Шкрабою та др. Княгиницьким та просили про запровадження українських шкіл. За наказом голови ряду було створено комісію у складі депутата К. Кракалії, міністра освіти Костакеку, міністра Буковини Т. Саучук-Севяну. Делегація подала 139 прохань від громад, які просили про запровадження української мови у школі. При цьому не були охоплені села Бессарабії, Марамуреша, Добруджі. Через відсутність підручників було обіцяно запровадити викладання мови у 1 класі, а для наступних обіцяли 4-6 годин викладання на тиждень. Відмовлено було у відкритті української гімназії [119]. Врешті у січні 1930 р. розпорядженням міністерства було запроваджено 6 годин української мови у перших двох класах та 4 години у наступних класах початкової школи та 2 години на викладання релігії [47].

Станом на 1932 р. питання української школи залишалось відкритим і депутати парламенту подавали меморандум у даному питанні, у якому просили про запровадження української мови у початковій школі в тих місцевостях, де мешкали українці. Також просили про створення української секції при вчительській семінарії у Чернівцях та запровадженні української мови у IV ліцею Чернівців та аграрній школі у Кіцмані. Від імені соціал-демократів Л. Редечану просив про запровадження української мови у початкових школах, створення середніх, промислових і аграрних шкіл для потреб українців, створення українських відділів учительських семінарій, визнання використання української мови у адміністративних та судових органах [146].

Період певної свободи у пошуку української школи змінився переслідуванням за подібну діяльність. На початку 1934 р. українська преса відзначила скасування української мови у школі та зміни розкладу і предметів викладання [54]. Скасування навчання змушувало організувати діяльність зі створення вакаційних курсів та брати участь у просвітницькій діяльності [17]. Подібна урядова діяльність у галузі освіти значно зменшувала число тих українців, які отримували середню освіту та могли продовжити навчання в університеті. У 1934 р. такими

стали Р. Турушанко, В. Кулішір, Г. Глібка, Д. Яремчук, Д. Могильницький, О. Бублик, Т. Демуряк [71]. Того ж 1934 р. групу вчителів-українців, звільнених зі служби, влада позивала до суду, звинувачуючи в ірредентистській діяльності. Мова йшла про 24 вчителів, яких звільнили на підставі рапортів жандармів та не прийняли до уваги їхніх скарг у міністерство освіти. Справа завершилася судом наприкінці грудня 1934 р., де адвокатом виступав В. Дутчак, а звинувачувачем Г. Алексіану. Власне у суді було визнано незаконним акт звільнення вчителів та зобов'язано державу виплатити платню з відновленням вчителів на службі [103; 25]. З цим процесом швидше було пов'язане розпорядження чернівецького шкільного інспекторату про заборону розмовляти українською мовою всім учителям як на службі, так і у приватному житті [80]. Схожим чином діяли і з поштовими службовцями, які належали до групи національних меншин. У 1934 р. на Буковині 40 таких поштових службовців перевели до Реґату, а 16 осіб звільнили зі служби [104].

Напередодні парламентських виборів 1931 р. доволі активну пропагандистську діяльність у північній Буковині розгорнув В. Дутчак, що викликало негативну реакцію з боку префекта повіту Чернівці Нямцу та звинувачення у симпатіях до СРСР, що було явно надуманим. Подібне твердження робилося за одним з виступів, у якому В. Дутчак закликав до створення єдиної держави з Галичини та Буковини по Сірет [5, а. 38, 40].

Вибори 29 січня 1931 р. у Чернівецькому повіті принесли перемогу О. Шкрабі, яку у лояльній до румунської влади газеті «Час» називали банкрутством румунських партій. Дійсно з шести кандидатів він набрав 15 138 голосів, тоді як на другому місці опинився Г. Ґріґоровіч (9953), а далі був В. Марку (7216) від націонал-лібералів [85; 40].

Всередині УНП існували певні проблеми з дисципліною її членів. Станом на 1931 р. не всі члени УНП сплатили членські внески і на червень 1931 р. мала місце заборгованість у 28 735 лей [106].

У 1932 р. після візиту на Буковину Р. Брандша у пресі зав'язалася суперечка між українцями та румунами, спровокована газетою «*Universul*» і яка тривала на початку лютого. В ній обговорювався ряд питань з історичного минулого Молдавського князівства і суперниками виступали В.-С. Залозецький та Т. Белан [82; 81; 112]. Під час передвиборчих змагань 1932 р. союзники Радикал-цереністської партії члени УНП проводили передвиборчу агітацію. Оскільки оперувати їм доводилося в українській частині Буковини, то піднімали вони питання про українську школу, церкву в українських селах, читалень. У одному з виступів Д. Маєра-Михальського у Козмень містив також інформацію про залишення в Румунії 5000 втікачів з України. Звісно мала місце і критика на адресу румунської влади [2, а. 1-2].

20 червня 1932 р. відбувся конгрес УНП за участю 500 осіб, в основному сільських мешканців повітів Чернівці та Сторожинець. Головував тут В.-С. Залозецький, а промовляли Ю. Сербинюк, Шкраба, Григорець, Струский, Д. Маєр-Михальський, Петрюк, Кирилів. У виступах обговорювали картель партії на виборах до парламенту з урядом. Присутнім радили вести пропаганду на користь цього рішення. Ю. Сербинюк говорив, що порозуміння було досягнуто за місця у парламенті, але при цьому слід вести боротьбу за національну культуру. Було обрано комітет у складі 35 осіб та визначено кандидатів до парламенту: В.-С. Залозецький та Ю. Сербинюк – до Палати депутатів, Д. Маєр-Михальський та Велегорський – до Сенату [2, а. 3].

30 жовтня 1932 р. у Народному Домі в Чернівцях пройшли збори УНП за участю 400 осіб для обговорення позицій представників у парламенті під час його сесії. Головував В.-С. Залозецький, а промовляли Ю. Сербинюк, Кирилів, Веренка (Кліводин), П. Яковей (Жадова),

В. Біляк (Вижниця), М. Гарас, Попович. Ю. Сербинюк говорив про скрутне становище українців Буковини аж до приходу у владу уряду НЦП. Щоправда і цей попри обіцянки продовжив румунізацію українців. Відзначено, що звернення до голови Ради міністрів дали лише 4 години мови у школі. В подібному сенсі говорив і директор на пенсії М. Гарас. Студент Попович згадав про існування українських кафедр у Чернівецькому університеті. Сільські мешканці більше говорили про проблеми з податками. Після всіх виступів Ю. Сербинюк зачитав звернення з вимогою заснувати українські школи, протестом проти положень закону про освіту, вимогою заснування української сільськогосподарської школи у Кіцмані, впровадження мови у школі, церкві, владі [2, а. 5].

Представники УНП у парламенті виступали з питань, які мали економічне значення. Принаймні цим можна пояснити, що у грудні 1932 р. при обговоренні питання щодо підвищення вартості такс за розгляд судових справ сенатори В.-С. Залозецький та Д. Маєр-Михальський заявляли про недопустимість підвищення плати у зв'язку із кризою. Реакції на це надійшло, але очікували підняття цін на фіскальні марки тільки у крупних судових справах. Інше питання стосувалося відновлення ґрунтових книг та оплати за цю працю, яка велася впродовж двох років. Тут сенаторам пообіцяли, що оплата відбудеться до березня 1933 р. Також сенатори підняли питання про знущання з дітей подружжя вчителів Харитон з с. Банилів на Сереті. Приводом стали розмови українською мовою, які вели учні. Сенатори вимагали розслідування не тільки знущань, але й причин невиконання розпорядження міністерства освіти Ч.143045 від 1 квітня 1932 р. про запровадження української мови у початкових школах [43]. Д. Маєр-Михальський через міністерство освіти у 1933 р. піднімав питання про використання підручників, затверджених до 1927 р., оскільки саме міністерство заборонило використовувати у школах підручники схвалені до 1927 р. Разом з цим на початку жовтня 1933 р. шкільний субревізор Г. Постевка видав розпорядження про порядок навчання у початковій школі, де три місяці учні мали навчатися українською, поступово переходячи на румунську у першому класі. А у 4 класі до списку предметів, які вносилися в атестат мала бути й українська мова [121; 77].

Той же В.-С. Залозецький змушений був відповідати на закиди та звинувачення газети «*Glasul Bucovinei*» про відсутність українців у антиревізійному зібранні та розкиданні листівок у с. Стрілецький Кут стосовно Великої України. Він наполягав на тому, що УНП не має стосунку до подібних дій і вони не пов'язані з бажанням українців потрапити до складу Угорщини. У відповіді сенатор і голова партії вказав на те що українці 14 років очікують зрівняння в правах [49]. У новому 1933 р. В.-С. Залозецький радив українцям Буковини створювати сильніше об'єднання та займатися творенням власного ідеалу [48].

Новий 1933 р. починався для українців у Румунії з турботи про втікачів від голоду з Радянської України, як осідали у Кишиневі, Тігіні, Четатя Алба. Діяв Український допомоговий комітет у Румунії для влаштування цих громадян на роботу чи надання їм певної допомоги, в першу чергу речами [34]. У серпні 1933 р. українці Чернівців організували жалобні богослуження та протестаційні віча проти дій радянської влади в Україні. Проте обмеження, яких вживала румунська влада проти таких дій змушували промовців готувати виступи, щоб унеможливити якісь вислови, що ображали сусідні держави. Планувалася участь не менше 50 тис. осіб у вічі. Представники влади, зокрема префект Якобан об'їжджали села відмовляючи людей від участі. У греко-католицькій церкві відбулася відправа за участі членів Громадського комітету порятунку України на чолі з В.-С. Залозецьким. Жалобні пісні після відправи заспівали члени «Мужеського хору Міцанської читальні в Чернівцях». З 10 години у

Катедральному соборі відбувалася панахида за померлими від голоду в Україні [76]. Днем національної жалоби визнали 29 жовтня з обов'язковою службою у церквах [65].

Поява на теренах Буковини організації українських націоналістів та початок ними видання власної преси по різному сприймався у політичних колах та серед громадян. Для прикладу, представник старшого покоління і лояліст І. Карбулицький, коментуючи завдання газети «Самостійність», відзначав, що вони не відрізняються від завдань інших українських видань. Для себе ставив запитання чим має обслуговувати газета представників різних шарів українського населення [59]. У питанні захисту прав священників та не отримання ними пенсій впродовж 16 місяців критикували дії націонал-цереїстів Якобана, Г. Андріящука, які отримували значно більше у місяць, ніж священники за рік [98].

18 квітня 1933 р. в Чернівцях відбулися антисемітські виступи, в участі в яких румунська та єврейська преса звинуватила українців. Відповідь В.-С. Залозецького дещо заспокоїла представників єврейської преси, але з боку румунської преси такі звинувачення продовжували лунати в межах країни. Також від міністерства внутрішніх справ було відправлено до Чернівців генерального інспектора Піктореску для встановлення суті справи. У звіті було зроблено висновок про участь у заворушеннях кузистів та окремих представників німецької громади. Висновок, який зробили про кузистів українці стосувався небезпеки цієї партії для українців та інших національних меншин [135]. Тоді ж у квітні В.-С. Залозецький змушений був відповідати на звинувачення про участь українців у антисемітських заходах. У організації їх винуватили студента Костаке, який організував своїх однодумців [116; 101].

У 30-х роках українці визнавали себе найбезправнішою з усіх національних меншин Румунії, чим пояснювали намагання українців об'єднати всі національні меншини у боротьбі за права. Німців українці визнавали меншиною, яка була заможною і брала участь у парламентських виборах одноосібно чи на списках румунських партій. Союз румунських німців з кузистами визнавали можливим і його результатом бачили сприяння торгівлі з Німеччиною. Це є основною причиною чому німці не підтримують союз із національними меншинами. Для українців союз національних меншин був надзвичайно важливим, хоча вони залишалися поза таким [83].

Неможливість для УНП виставляти самостійний виборчий список змушувала іти на парламентські вибори в союзі з іншими партіями. На парламентських виборах у липні 1932 р. робилися неодноразові заяви і пояснення причин такого вибору. При цьому передвиборчі зібрання проводилися у повітах де переважало українське населення (повіти Чернівці та Сторожинець). Як правило для їх учасників пояснювали суть партійної системи як боротьбу націонал-цереїстів та націонал-лібералів, говорили про загрозу лібералів для обмеженого викладання української мови у школі. Віча відбулися у Звинячині, Вікні, Верхніх Станівцях, де виступали В.-С. Залозецький, Ю. Сербинюк, Ю. Алексієвич, Д. Маєр-Михальський, Є. Суховерський, І. Карбулицький, Т. Саучук-Севяну, С. Факас [61].

Вже після виборів виникали проблеми з виданням партійної преси, а також велася боротьба за викладання української мови у школі. Останнє робилося на підставі звернення депутатів у парламенті. До вимог належали запровадження української мови у початкових школах, де більшість учнів українці, створення української секції у вчительській семінарії, впровадження української мови у ліцеї № 4 м. Чернівці, впровадження української мови у аграрній школі в м. Кіцмані. 22 вересня 1932 р. посол Ю. Сербинюк робив запит до міністра освіти, який відповідав у палаті депутатів 8 жовтня, але не задовольнив посла [142; 13].

Проблемою для українців ставали також відносини з німцями. Принаймні прихід А. Гітлера до влади став приводом для публікацій у «Curentul» П. Шейкару та звинувачень на адресу

В.-С. Залозецького у визнанні можливості допомоги Німеччини у створенні України та включення до її складу Буковини по Серет [46].

В оцінці українських націоналістів УНП втрачала свій вплив на Буковині. Дозволили це прикладом голосів, які були віддані за УНП на виборах 1933 р. у повітах Чернівці, Сторожинець та Редеуць – 13 тис. При тому, що у більш ранні часи за кандидатів від партії голосували 16-14 тис. виборців. Щоправда саме ці виборці вважалися стійкими, бо залишилися з партією. Дії УНП на виборах грудня 1933 р. націоналісти розцінювали як виступ проти інших партій та радили не зупинятися на цьому і переродитися у самостійну партію. Причину слабкості партії знаходили у відсутності належного гасла. Висновок, який стосувався праці партії полягав у навчанні народу власними силами здобувати свої права та боротися за душу народу [60]. Разом з тим успіхом вважали створення організації Української Національної Партії у Сиготі під керівництвом д-ра Одовичука [134]. Дещо пізніше у «Самостійності» вийшла відозва І. Одовичука, підписана ним як головою Руської партії. Тоді ж у пресі з'явилися заклики до пробудження Бессарабії до національного життя [136; 26]. Проте своєрідним символом єднання українців Буковини і Марамуреша стало відзначення 100-річчя народження Ю. Федьковича. 27 липня 1934 р. буковинці Д. Квітковський, З. Бідняк, Т. Киселиця, В. Князький відвідали Сигот, де відбулося заснування Комітету «Культурного фонду ім. Ю. Федьковича». Його завданням була організація народних сил на культурні акції [86].

У березні 1934 р. В.-С. Залозецький виступив у палаті депутатів, заявивши, що голосуватиме проти тронної промови, оскільки в ній нічого не було сказано про становище національних меншин. Депутат звинуватив урядовців у їх виступах на захист асиміляції меншин. Говорилося і про примус, такий як виселення з гуртожитку, заборона раніше дозволених вистав, судові позови на українських вчителів та священників. Щоправда, депутат нагадав і про спільного ворога українців і румунів, говорячи тим самим про необхідність урядової зваженої політики у національному питанні [51].

Питання національних меншин розглядалося на прикладі ситуації в Австрії, коли децентралізація та демократизм «вела до рівноправності не тільки людини, а й тієї людської спільноти, що в новітніх часах названо нацією». При цьому визнавали, що найбільше успіхів у Австрійській державі досягли поляки та чехи, а найменше українці [55].

22 грудня 1935 р. відбулася нарада окружної езекутиви УНП у Вашківцях. Проходила під головуванням Д. Руснака та за участю Ю. Сербинюка, який говорив про становище українців та наголошував на необхідності не ділитися на різні табори, говорив про необхідність участі в парламентській діяльності [42].

Станом на 1936 р. УНП подавалася як єдина політична сила, що взяла на себе повноваження організації українців у Румунії. Проте у грудні 1936 р. УНП взялася до переорганізації, вважаючи за необхідне створити позакласову та позастанову національну політичну організацію. Лише цим можна пояснити заклик грудня 1936 р. про створення народної спільноти громади без різниці стану, занять чи майнового становища [35; 127; 96]. На вересень 1937 р. в УНП припала реорганізація і в партії бажали приходу молодих членів. Сподівання на це були, оскільки в партії визнавали існування великого числа прихильників на Буковині [125].

Захист культурних та освітніх прав українців у Румунії безумовно були пріоритетними у діяльності ряду товариств, однак захищалися і права українського населення в економічній сфері. Робилося це шляхом роз'яснення законів, які гарантували отримання робітничої чи ремісничої спеціальності, зокрема закону від 30 квітня 1936 р. Головний висновок, який робився з цього – правильне оформлення всіх документів у Робітничій камері [107]. Також у

плані захисту економічних інтересів українців усе частіше ставало питання підтримання власного виробника, тож гасло «Свій до свого...» було і далі актуальним [141]. Існування української проблеми своєрідним чином визначила 1936 р. «*Curentul*», яка писала про українську ірриденту як про спосіб згуртування всіх земель у єдиній державі. Крім того, тоді В.-С. Залозецького звинуватили у способі знайти собі прикриття для діяльності – стати консулом Австрії [139].

На парламентські вибори 1937 р. УНП пішла у союзі з націонал-лібералами, що дозволяло очікувати віддання голосів за УНП і в такому картелі, де обіцяли партії по місцю у повітах Чернівці та Сторожинець [44; 126]. Попри це вислови вірності династії від імені українського народу робилися культурними товариствами українців. Керівництво УНП пояснювало свої кроки спрямовані на виборчий союз з НЛП діями на користь українського населення Буковини. При цьому підтверджували відсутність домовленостей з німецькою національною партією, доводячи самостійність своєї позиції [100]. Сам картель складався на основі домовленостей з лідером буковинської організації НЛП І. Ністором. Головною метою такого союзу називали покращення українсько-румунських відносин, перш за все у «загальнокультурному полі» зі створенням умов для діяльності освітніх і культурних товариств українців [129].

На зібранні у Вашківцях 2 грудня 1937 р. члени Станівської та Вашковецької округ УНП схвалили виборчий картель УНП з НЛП та виставили кандидатуру Ю. Сербинюка від повіту Сторожинець [41]. Щоправда, в оцінці внутрішньополітичної ситуації в українських колах були впевнені у повороті до «державного авторитаризму» й осередком нового устрою бачили монархію [72].

Одним з моментів у діяльності УНП була її участь у діяльності конгресу національних меншин. Так, 26-26 серпня 1929 р. у Женеві проходив V конгрес, де були представлені 30 національностей з 14 країн. Від українців Румунії участь брав В.-С. Залозецький. Голова конгресу др. Вільфан згадував про обіцянку Ю. Маніу прийняти закон про національні меншини в Румунії. Обговорювали на конгресі питання культурної автономії та критикували діяльність Ліги Націй. Обговорювалося становище у Палестині. Також відзначено невиконання обіцянок про поліпшення становища німців у Чехо-Словаччині. Говорили на конгресі про недопущення використання національних меншин комуністами, що було певною реакцією на дії Комінтерну та його секцій. У зв'язку з цим також відзначено необхідність включення прав національних меншин до європейського законодавства. Схвалено у резолюції рішення про створення європейського інституту національного краєзнавства. Говорив врешті голова конгресу і про захист конгресом прав національних меншин [105; 118; 68; 69]. На даному конгресі В.-С. Залозецький критикував твердження про штучний характер українського руху на Буковині та висловлювався, що бажання населення є значно ширшими, ніж можливості реалізації. Підтримав ідею інституту національного краєзнавства та був обраний до комісії з його створення [122].

Як ми вже вказували, початок 30-х років для українців Буковини став часом поширення ідеології націоналізму та формування місцевих організацій ОУН. Першою організацією став Легіон українських революціонерів, до складу якого у 1930 р. увійшли Петро Григорович, Любомир Гузар, Орест Масикевич, Микола Насадюк, Орест Зибачинський, Іван Григорович, Денис Квітковський. З 1931 р. ідеї націоналізму пропагувала «*Самостійна Думка*» під редакцією Сильвестра Никоровича [156, S. 271]. Для формування відповідного світогляду українського населення в Румунії була задумана і серія видань «Народна бібліотека», яку планувала випускати С. Никорович. Тираж видання складав 500 примірників брошур, які присвячувалися питанням історії, географії, економіки [3, а. 1, 2].

З націоналістичними організаціями тісно пов'язані і ряд видань, які використовувалися націоналістами для пропагандистської діяльності. У виданнях цього напрямку піднімалися

питання економічного становища українського населення, культурної діяльності товариств, політичні питання. Часто провідною лінією публікації ставало визначення, що вихід зі скрутного становища лежить лише у самих українцях, довірі між представниками різних соціальних кіл та розвитку економічного і політичного життя [15]. Та й сама позиція націоналістів була доволі чіткою, адже вони вважали, що світ змінюється, «світ стає націоналістичним. Кожда нація хоче видобути з себе все, що має найліпшого й стати якнайшвидше на життєвім щаблі...» [62].

Доводилося формувати думку громадськості і стосовно інших політичних сил. Так, у 1934 р. було визнано ворогами українців комунізм та кузизм. Проти кузистів націоналісти були налаштовані, як проти найбільш явних і нетерпимих румунських націоналістів, проти яких варто було боротися і не допускати їх розкладати український народ. Пояснення позиції націоналістів містилися у аналізі програми ЛНХЗ, де нетерпимість до нерумунів була ключовим моментом. Так, першими ворогами кузистів називали євреїв, за якими йшли українці. Звинувачення у бік кузистів стосувалися заманювання українців для голосування, калічення мови, т. п. Саме тому закликали українців дотримуватися інтересів власної нації [30].

Дані НКВС по Чернівецькій області від 1940 р. свідчили про наявність на півночі Буковини до 4 тис. націоналістів, окрім яких націоналістичною діяльністю займалися представники товариств «Жіноча громада», «Український кобзар», студентське товариство «Запороже», «Залізник» [6]. Оцінка, яку давали націоналістичному руху на Буковині самі націоналісти була не зовсім задовільною, адже організатора ОУН на Буковині О. Зибачинського називали людиною «вишколеною в Чехословаччині (1935-6)». Йому закидалося, що свою увагу він звернув на створення «провідної еліти, і тому праця йшла повільним темпом і не переходила зовсім у маси». Найвищий підйом у діяльності організації припав на 1938 р., але після нього настав застій. Негативним у діяльності О. Зибачинського було не лише не створення провідної революційної еліти, але й виховування людей амбіційних, з жадобою до кар'єри чи наживи. Власне його вихованцем називали П. Войновського – «людина надзвичайно злосна, обмежена, вузькогляднісна і амбітна». З визначних працівників організації відзначено Яремчука та Квітковського, якого подавали і як Кулішіра, хоча насправді існувала особа з таким іменем (Володимир Кулішір) [9].

Особливим часом став період королівської диктатури у Румунії для українців. Розпущені офіційно політичні партії намагалися зібратися для представництва інтересів українського населення. Так, у жовтні 1939 р. На основі порозуміння між головою Ради міністрів К. Арджентяну та представниками української меншини у Румунії було дозволено створення «Української спільноти» в Румунії. Організували її на тих же культурних, економічних, соціальних засадах, що й інші меншинні спільноти. 9 жовтня 1939 р. В.-С. Залозецький та Ю. Алексєвич склали звіт перед ініціативною групою «Української спільноти» та власне очікували прийняття статуту і призначення комітету. Одночасно з цією заявою було зроблено і заяву щодо вірності політики уряду, який у своїй внутрішній політиці не діли власних громадян. Стосувалася така заява погодження включення українців до складу Фронту національного відродження [66]. Другий комунікат стосувався вже оголошення тексту листа міністра С. Драгоміра і які стосувалися задоволення частини викладених у меморіалі від 29 вересня вимог українців та розгляду решти [67]. Станом на січень 1940 р. Керівники Української Громади в Румунії перейшло до розширення організації, у зв'язку з чим закликали мешканців краю записуватися в адміністрації особисто у В. Івановича та І.-Р. Завади чи поштовою у В.-С. Залозецького [22].

Станом на кінець травня 1939 р. на території Румунії залишалися втікачі з Карпатської України. Їх перебування пояснювалося продовженням терору угорців і вибором місця

подальшого побутування. Власне це змушувало продовжити збір допомоги. На осінь 1939 р. частина біженців з Румунії перейшла до Словаччини чи Німеччини. Тим, хто не отримав роботу, збирали харчі, одяг, взуття, ковдри [64; 31].

Станом на квітень 1940 р. в урядових колах робилися заяви стосовно толерантності влади до національних меншин. Так, 17 квітня того року промову у палаті депутатів здійснив С. Драгомір, який говорив про права меншин у Румунії. Проте основний зміст промови в парламенті стосувався питання про включення українців, болгар та росіян до складу ФНВ. Стосовно українців було повідомлено про переговори, які почалися навесні 1939 р. та відзначалася лояльність народу до влади [109; 74]. Власне для українців Буковини та Бессарабії давалася гарантія про викладання українською мовою у початковій школі, хоча тривалість цього викладання визначалася відсотковим відношенням учнів у школі, на філософсько-філологічному факультеті Чернівецького університету збиралися впровадити викладання та практичні роботи з української мови та літератури, а в українських парафіях – запровадити службу українською мовою. В політичному відношенні передбачалося введення українців до керівництва ФНВ та створення українського представництва у парламенті [74; 89].

Загалом у середовищі українців Буковини у міжвоєнний період діяли політичні організації різного спрямування, які в різний спосіб намагалися добитися дотримання законодавства про права національних меншин у Румунії. Безумовно кращі умови для своєї діяльності могли отримати представники лоялістів, хоча їх обмежені вимоги і дії не давали шансів на максимальне дотримання прав українців як національної меншини. Саме вони отримували найбільше обіцянок від влади, хоча не всі обіцянки були реалізовані. Представники революційних кіл, як лівих, так і правих вели значну пропагандистську роботу, проте їх діяльність лише поглиблювала розкол у середовищі українських політичних організацій та культурних товариств.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. **Центральний** державний архів вищих органів влади та управління України (м. Київ), ф. 3696. Народне міністерство справ закордонних, оп. 2, спр. 525 Листування з послом УНР в Румунії про видачу віз на в'їзд до Румунії українським емігрантам.
2. **Державний архів** Чернівецької області (далі – ДАЧО), ф. 38. Квестура поліції м. Чернівці, оп. 2, спр. 562 Інформаційні повідомлення поліцейських органів о проведенні предвыборной агитации политической партией «Царанист-радикал» по выборам в румынский парламент в 1932 году, 5 арк.
3. **ДАЧО**, ф. 38. Квестура поліції м. Чернівці, оп. 2, спр. 599 Переписка с дирекцией полиции по заявлению Никоревич Сидони о выдаче ей разрешения на издание брошюры «Народна библиотека».
4. **ДАЧО**, ф. 38. Квестура поліції м. Чернівці, оп. 2, спр. 1248 Донесения агентов особого отдела сигуранцы и переписка с генеральным инспектором сигуранцы Буковины о деятельности социал-демократической организации г. Черновцы и членов этой организации.
5. **ДАЧО**, ф. 126. Апеляційний суд Буковини, м. Чернівці, оп. 2, спр. 2257 Інформаційні листи дирекції поліції о настроении населения.
6. **ДАЧО**, ф. 615, оп. 1, спр. 17.
7. **ДАЧО**, ф. 1241. Бюро інформації і преси, м. Чернівці, оп. 1, спр. 7 Інформаційні повідомлення префектов уездов Буковини и генерального субинспектора Особого отдела сигуранцы гор. Черновцы о настроении населения и происшествиях в коммунах, арк. 8, 11, 18, 22, 42.
8. **Прохання** громади Нижніх Шерівців до шкільного інспектора про відкриття приватної румунської школи в селі. 20 січня 1925 р. Копія // Чернівецький обласний краєзнавчий музей, Архів І. Кабулицького. 12333-III-5694/507.
9. **Звіт** про діяльність та завдання ОУН на Буковині. 20 серпня 1941 року // Сергійчук В. Український здвиґ: Прикарпаття. 1939-1955. – Київ: Укр. Вид. Спілка, 2005. – С. 130-131.
10. **Повідомлення** про спільну заяву українських консервативних партій щодо відмови брати участь у виборах до румунського парламенту // Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914-1921 рр.). Документи і матеріали. – Чернівці: Чернів. обл. друк., 2009. – С. 439.

11. **Адміністративний закон** // Рідний Край. – 1929. – 28 липня. – Ч. 30 (140).
12. **Бесарабські українці** вставайте... // Час. – 1929. – 15 серпня. – Ч. 256.
13. **Боротьба** за рідну мову в школі // Народня Сила. – 1932. – 23 жовтня. – Ч. 35.
14. **Бояновський С.** Причинок до віча із 16 липня ц. р. // Робітник. – 1922. – 20 липня.
15. **Бугайчук К.** Вчора, сьогодні й завтра // Молода Буковина. – 1934. – 27 травня. – Ч. 1.
16. **В сенаті** // Час. – 1929. – 26 липня. – Ч. 239.
17. **В справі** навчання української мови // Самостійність. – 1934. – 8 липня. – Ч. 20.
18. **В черновецькій** повітовій раді // Рідний Край. – 1927. – 13 падолиста. – Ч. 30 (54).
19. **В. Я.** Праця наших студентів в південній Буковині // Час. – 1929. – 18 серпня. – Ч. 258.
20. **Вільний В.** Занепад нашого політичного, економічного та національно-культурного життя на Буковині // Промінь. – 1922. – Січень. – Ч. 1. – С. 10-16.
21. **Велика перемога** українського кандидата // Час. – 1930. – 4 травня.
22. **Відозва** Української Національної Громади в Румунії // Час. – 1940. – 18 січня. – Ч. 3223.
23. **Вільнолюбність Ромунії** // Час. – 1939. – 14 жовтня. – Ч. 3148.
24. **Вибори** // Рідний край. – 1928. – 2 грудня. – Ч. 48 (107).
25. **Видалені учителі** скаржують державу // Самостійність. – 1934. – 30 вересня. – Ч. 32.
26. **Відозва до братів з Мараморошу!** // Самостійність. – 1934. – 28 січня. – Ч. 5.
27. **Громадянин**, Створення представничого народного тіла // Промінь. – 1922. – Март. – Ч. 3. – С. 71-72.
28. **Громадяни!** Українці! // Робітник. – 1922. – 13 липня. – Ч. 28.
29. **Гуртуймося!** // Зоря. – 1924. – 20 марта. – Ч. 11 і 12.
30. **О. Д.** Кузизм а ми // Самостійність. – 1934. – 7 січня. – Ч. 2.
31. **Даймо** братню поміч нашим братам із Карпатської України // Час. – 1939. – 14 жовтня. – Ч. 3148.
32. **Державна мудрість** у Румунії // Рідний край. – 1928. – 2 грудня. – Ч. 48 (107).
33. **Др. Володимир Залозецький** // Рідний край. – 1928. – 2 грудня. – Ч. 48 (107).
34. **До кривавих трагедій** на Дністрі // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 1 січня. – Ч. 1210.
35. **До українського** громадянства // Час. – 1936. – 4 грудня. – Ч. 2323.
36. **Доля Буковини** // Воля народа. – 1919. – 21 серпня. – Ч. 3.
37. **Домагаймося** українських шкіл! // Хліборобське Слово. – 1925. – 13 грудня. – Ч. 18.
38. **Допись** зза Прута // Час. – 1930. – Ч. 461.
39. **Дорогою зради** // Робітник. Орган української соціал-демократичної партії на Буковині. – 1921. – 15 вересня. – Ч. 36 (112).
40. **Друга перемога** українського народу в Черновецькому повіті // Час. – 1931. (Чернівецький обласний краєзнавчий музей, Архів І. Карбулицького, 12333-III-5694/412).
41. **З виборчого руху** // Час. – 1937. – 7 грудня. – Ч. 2615.
42. **З організаційного руху** Української Національної Партії // Час. – 1936. – 1 січня. – Ч. 2047.
43. **З парламенту.** Сенат // Час. Незалежний часопис. – 1932. – 31 грудня. – Ч. 1209.
44. **З Української** Національної Партії // Час. – 1937. – 30 листопада. – Ч. 2609.
45. **За українську** приватну школу // Час. – 1929. – 28 липня. – Ч. 241.
46. **Заборонений довіз** // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 30 квітня. – Ч. 1303.
47. **Заведення** української мови в народних школах // Час. – 1930. – 17 січня. – Ч. 380.
48. **Залозецький В.** Новий Рік 1933 // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 1 січня. – Ч. 1210.
49. **Залозецький В.** Фатальний випадок // Час. Незалежний часопис. – 1932. – 31 грудня. – Ч. 1209.
50. **Застереження** українців в справі адміністративної реформи // Час. – 1929. – 28 липня. – Ч. 241.
51. **Заява** посла Залозецького в камері // Рада. – 1934. – 18 березня.
52. **Заява** рутенців // Воля народа. – 1919. – 9 жовтня.
53. **З'їзд** представниць жіночих товариств меншостий Румунії // Хліборобське Слово. – 1925. – 15 листопада. – Ч. 16.
54. **Знесення** навчання української мови по народних школах // Самостійність. – 1934. – 11 лютого. – Ч. 7.
55. **Знову** національні меншини // Час. Незалежний часопис. – 1936. – 3 січня. – Ч. 2048.
56. **Екзекутива** Української Національної Партії // Рідний край. – 1928. – 2 грудня. – Ч. 48 (107).
57. **Екзекутива** Української Національної Партії в Румунії // Рідний Край. – 1929. – 25 грудня. – Ч. 51 і 52 (161 і 162).
58. **Із засідань** Громадської Ради в Чернівцях // Рідний край. – 1928. – 16 грудня. – Ч. 50 (109).
59. **Інформаційний лист** про видання газети «Самостійність». Чернівецький обласний краєзнавчий музей, Архів І. Кабулицького. 12333-III-5694.
60. **Д. К. У. Н. П.** і послідні вибори // Самостійність. – 1934. – 1 січня. – Ч. 1.
61. **Кандидати** Української Нац. Партії переводять віча // Народня Сила. – 1932. – 3 липня. – Ч. 24.

62. **Квітка Д.** Прінципальна й реальна політика // Самостійність. – 1934. – 16 вересня. – Ч. 30.
63. **Кілька українців на Марморощині?** // Час. – 1929. – Ч. 308.
64. **Комунікат** Допомогового Комітету збігцям із Карпатської України // Час. – 1939. – 4 червня. – Ч. 3039.
65. **Комунікат** Допомогового Комітету Рятунку України в Румунії // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 12 жовтня. – Ч. 1436 (селянське ч. 261).
66. **Комунікат** ч. 1 «Української Спільноти» в Румунії // Час. – 1939. – 14 жовтня. – Ч. 3148.
67. **Комунікат** ч. 2 Української Спільноти в Румунії // Час. – 1939. – 26 Noembrie. – № 3183.
68. **Конгрес** національних меншин (Від власного кореспондента) // Час. – 1929. – 31 серпня. – Ч. 269.
69. **Конгрес** національних меншин покінчився // Час. – 1929. – 3 вересня. – Ч. 271.
70. **Конгрес** Укр. Національної Партії Черновецького Повіту // Час. – 1930 (Чернівецький обласний краєзнавчий музей, Архів І. Кабулицького. 12333-III-5694).
71. **Крайова** Застрашаюча дійсність // Самостійність. – 1934. – 15 липня. – Ч. 21.
72. **Куди** йде світ // Час. – 1937. – 15 грудня. – Ч. 2621.
73. **Леся** «Знов українське заворушення» // Час. – 1929. – 20 липня. – Ч. 234.
74. **Міністер** для меншин про українців в Румунії // Час. – 1940. – 26 квітня. – Ч. 3305.
75. **Мова** Д-ра В. Залозецького в сенаті // Рідний Край. – 1929. – 25 грудня. – Ч. 51 і 52 (161 і 162).
76. **На жалібні** богослуження й протестаційне віче // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 30 серпня. – Ч. 1401.
77. **Наука** української мови в початкових школах // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 12 жовтня. – Ч. 1436.
78. **Наша думка** // Рідний Край. – 1929. – 10 марта. – Ч. 9-10 (119-120).
79. **Не буде** української школи // Борець. Орган Партії Українських Працюючих Румунії «Визволення». (Букарешт). – 1929. – 6 жовтня. – Ч. 26.
80. **Не вільно** говорити по українськи? // Самостійність. – 1934. – 14 жовтня. – Ч. 34.
81. **Нечесні методи** // Час. – 1932. – 9 лютого. – Ч. 984.
82. **Нечувана безличність** на адресу нашого народу // Час. – 1932. – 6 лютого.
83. **Німці** й жиди розбивають єдність національних меншин у Румунії // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 30 квітня. – Ч. 1303.
84. **Ні справедливости**, ні чутя // Воля народа. – 1920. – 4 марта. – Ч. 10.
85. **Нова перемога** українців в Черновецькому повіті // Час. – 1931. (Чернівецький обласний краєзнавчий музей, Архів І. Кабулицького. 12333-III-5694/413).
86. **Одвічук І.** Куток Марморощини. Українці з Буковини відвідали Марморощини // Самостійність. – 1934. – 26 серпня. – Ч. 26-27.
87. **Охорона меншостей** // Воля народа. – 1919. – 14 серпня. – Ч. 2.
88. **П. сенатор** Д-р В. Залозецький // Рідний Край. – 1929. – 8 грудня. – Ч. 49 (159).
89. **Парлямент Румунії** про національні меншости // Час. – 1940. – 30 квітня. – Ч. 3307.
90. **Парляментарні вакації** // Час. – 1929. – 8 серпня. – Ч. 250.
91. **Плазунство «патріотів»** // Борець. Орган Партії Українських Працюючих Румунії «Визволення». (Букарешт). – 1929. – 29 вересня. – Ч. 25.
92. **Повітові** й громадські вибори // Рідний Край. – 1929. – 25 грудня. – ч. 51 і 52 (161 і 162).
93. **«Повна національна вільність»** // Час. – 1929. – 20 липня. – Ч. 234.
94. **Політика** меншостей // Хліборобське Слово. – 1925. – 29 листопада. – Ч. 17.
95. **Постанови** Альба-Юлії – милена банька // Час. – 1929. – 21 липня. – Ч. 235.
96. **Потрібно** рук до праці // Час. – 1936. – 17 грудня. – Ч. 2334.
97. **Право** шкільництва меншостей у правдивім світлі // Рідний Край. – 1927. – 13 жовтня. – Ч. 27 (51).
98. **Православні** священники і даскали в крайній нужді і розпуці // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 1 січня. – Ч. 1210.
99. **Православний**, Доля Українців в православній церкві на Буковині (Допис) // Слово. Независима українська часопись. – 1922. – Ч. 1.
100. **Провід** і критика // Час. – 1937. – 3 грудня. – Ч. 2612.
101. **Провокатори** при роботі // Народня Сила. – 1933. – 30 квітня.
102. **Против** української школи // Хліборобська Правда. – 1929. – 27 січня. – Ч. 7-8.
103. **Процес** наших вчителів // Молода Буковина. – 1934. – 25 грудня. – Ч. 6-7.
104. **56 почтових урядників** видалено // Самостійність. – 1934. – 22 липня. – Ч. 22.
105. **V. конгрес** меншин в Женеві (Від власного кореспондента) // Час. – 1929. – 27 серпня. – Ч. 265.
106. **Райлан І.** Українці й жиди // Час. – 1931. – 26 червня.
107. **Романовський Л.** Важливі постанови з закону професійного вишколення і виконування ремесла // Час. Незалежний часопис. – 1936. – 10 листопада. – Ч. 2303.

108. **Ромунія** перед світом а на Буковині // Воля народа. – 1919. – 23 жовтня. – Ч. 12.
109. **Ромунія** толерантна супроти меншин // Час. – 1940. – 24 квітня. – Ч. 3304.
110. **Румунське шкільництво** // Зоря. – 1924. – 21 лютого. – Ч. 7 і 8.
111. **Румунські партії** // Рідний край. – 1928. – 2 грудня. – Ч. 48 (107).
112. **Румунсько-український спір** // Час. – 1932. – 13 лютого. – Ч. 984.
113. **Румунську урядову мову...** // Робітник. Орган української соціал-демократичної партії на Буковині. – 1921. – 6 січня. – Ч. 1 (77).
114. **Сенатор** др. В. Залозецький // Рідний Край. – 1929. – 10 марта. – Ч. 9-10 (119-120).
115. **Сенатор** п. Др. В. Залозецький // Рідний Край. – 1929. – 4 серпня. – Ч. 31 (141).
116. **Сенатор** Др. В. Залозецький Письмо президента Укр. Нац. Партії до «Алгемайне Цайтунг» // Народня Сила. – 1933. – 30 квітня.
117. **Тяжка образа** // Хліборобська Правда. – 1929. – 27 січня. – Ч. 7-8.
118. **Справа** меншостей в Женеві // Час. – 1929. – 29 серпня. – Ч. 267.
119. **Справа** українського шкільництва в Румунії // Час. – 1929. – 25 вересня. – Ч. 290.
120. **У відповідь** «Хліборобському Слові» // Зоря. – 1924. – 22 червня. – Ч. 24-25.
121. **У справі** українських шкільних книжок // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 12 жовтня. – Ч. 1436.
122. **Україніка**. V всеєвропейський конгрес національних меншин // Час. – 1929. – 5 вересня. – Ч. 273.
123. **Українська** Національна Партія // Рідний Край. – 1928. – 9 грудня. – Ч. 49 (108).
124. **Українська** Національна Партія // Рідний Край. – 1929. – 25 грудня. – Ч. 51 і 52 (161 і 162).
125. **Українська** Національна Партія // Час. – 1937. – 2 вересня. – Ч. 2539.
126. **Українська** Національна Партія зробила виборчий картель із правительственною партією // Час. – 1937. – 2 грудня. – Ч. 2611.
127. **Українська** народна спільнота – громада // Час. – 1936. – 17 грудня. – Ч. 2334.
128. **Українських** учителів нагонять // Воля Народа. – 1919. – 18 вересня.
129. **Українці** й румунські політичні партії // Час. – 1937. – 5 грудня. – Ч. 2614.
130. **Українці** – винахід // Слово. Независима українська часопись. – 1922. – 9 марта. – Ч. 1.
131. **Українці** в Буковині // Час. – 1929. – 20 серпня. – Ч. 259.
132. **Українці** в Буковині // Час. – 1929. – 21 серпня. – Ч. 260.
133. **Українці** в Румунії // Зоря. – 1924. – 17 січня. – Ч. 3 і 4.
134. **Українці** на Марморощині // Самостійність. – 1934. – 14 січня. – Ч. 3.
135. **Українці** не брали участі в черновецьких протижидівських галабурдах // Час. Незалежний часопис. – 1933. – 30 квітня. – Ч. 1303.
136. **У. Ф.** Будім Бессарабію! // Самостійність. – 1934. – 28 січня. – Ч. 5.
137. **Хліборобське віче** // Рідний Край. – 1929. – 14 липня. – Ч. 28 (138).
138. **Христос** рождається! // Хліборобське Слово. – 1925. – 27 грудня. – Ч. 19.
139. **Цікава** національна проблема на Висовіна // Час. – 1936. – 22 жовтня. – Ч. 2288.
140. **Черга** на наші культурні установи // Час. – 1929. – 17 липня. – Ч. 231.
141. **Чому** нам так тупо йде? // Час. Незалежний часопис. – 1936. – 22 листопада. – Ч. 2314.
142. **Чому** не виходить «Народня Сила» // Народня Сила. – 1932. – 23 жовтня. – Ч. 35.
143. **Школи** й меншости в Румунії // Зоря. – 1924. – 13 липня. – Ч. 26-27.
144. **Ще раз** про голосоване та вибори // Воля народа. – 1919. – 18 вересня. – Ч. 7.
145. **Що** діється з українцями в серетській гімназії // Час. – 1929. – 31 липня. – Ч. 243.
146. **Що з нашими** школами? // Час. – 1932. – 9 жовтня.
147. **Я-к.** «Національна рада» чи партія. (Допис) // Слово. – 1922. (Чернівецький обласний краєзнавчий музей, Архів І. Карбулицького, III-5694/417).
148. **Ю. С.** Стара тактика // Час. – 1929. – 4 серпня. – Ч. 247.
149. **După** un manifest electoral // Universul. – 1928. – 29 Decembrie. – Nr. 302. – P. 5.
150. **Iarăș** agitații antiromânești in Bucovina // Universul. – 1928. – 22 Decembrie. – Nr. 298. – P. 8.
151. **Propaganda** antiromânească din Bucovina // Universul. – 1928. – 23 Noembrie. – Nr. 273. – P. 8.
152. **Să înțeleagă** minoritățile // Universul. – 1928. – 22 Decembrie. – Nr. 298. – P. 7.
153. **Un pas** greșit // Glasul Bucovinei». – 1919. – 15 Iunie. – Nr. 167.
154. **Antonescu I.** Românii: Origina, trecutul, sacrificiile și drepturile lor. – București, 1919.
155. **Haivas E.** Pretențiunile Ucrainene asupra Bucovinei și justificările lor // Graiul Românesc. Organ al Societății «Graiul Românesc». – 1934. – An. VIII, Nr. 5-6.

156. **Hausleitner M.** Die Rumanisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des national-staatlichen Auspruchs Grossrumaniens. 1918-1944. – Munchen: R. Oldenbourg Verlag, 2001.
157. **Sbiera M.** Desrobirea poporului Român. – Cernăuți, 1926.
158. **Tcaciuc N.** Câteva cuvinte despre Români rutenizați din Nordul Bucovinei. – Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1926.

ЯВОРСЬКА Ірина

ЇДИШ ТА ЙОГО НОСІЇ В ЧЕРНІВЦЯХ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Упродовж тисячі років своєї історії єврейський народ зумів створити два важливих інструменти для збереження власного народу – мову та традиції. Водночас, маючи у використанні декілька мов, саме їдиш став для євреїв XIX-XX століть найуживанішим. На початку XX ст. його, як розмовну мову, використовували близько 90 % євреїв. Розвій хасидизму в Західній Україні, його філософія, мораль та традиції призвели до появи особливого південно-східного діалекту їдишу, який стане родючим ґрунтом для створення багатой та неповторної їдишської культури.

Масове винищення євреїв у часи Другої світової війни призвело до колосального раптового зменшення використання їдишу, оскільки єврейські громади, які використовували його у громадському та релігійному житті, були в більшості знищені. Близько 85 % загиблих під час Голокосту були якраз тими, хто розмовляли їдишем [1; 3].

У перші повоєнні роки після закінчення Другої світової війни на Заході України спостерігався значний підйом єврейського культурного життя, який на Буковині отримав влучну назву – «чернівецький літературний ренесанс». Співпраця з Кабінетом єврейської культури при АН УРСР, активна діяльність єврейського театру, поширення газет, робота видавництва та бібліотек сприяли відродженню єврейської культури в Україні та на Буковині, зокрема.

Серед буковинської єврейської молоді, яка пережила Голокост, відбувся сплеск інтересу до національної культури, у значній мірі цьому сприяла активна просвітницька робота на базі єдиної єврейської школи у Чернівцях, де наприкінці 1946 р. навчалося 206 учнів. Якщо до війни Північна Буковина була оазою німецькомовних поетів та письменників єврейського походження, то війна сколихнула приспаний єврейський менталітет та дала поштовх до розвитку єврейської національної самосвідомості та мові їдиш. На зустріч з учителями та учнями Чернівецької єврейської школи № 18 приїжджало багато відомих єврейських письменників та поетів-їдишистів. Навесні 1946 р. Чернівці відвідала плеяда відомих письменників та драматургів: П. Маркіш, А. Губерман, А. Каган, О. Гольдес, Р. Балясна, І. Фефер [2]. Серед 18 шкіл міста на кінець 1946 р. ця була єдиною єврейською школою, в області не було жодної [3, с. 19]. Щоправда, буковинські євреї не дуже дорожили цим спадком, адже у 1946 р., за словами Йосипа Борсука, він не хотів іти до єврейської школи, де вивчали їдиш. «Для чого мені їдиш? Ми невдовзі з батьками виїдемо в Ізраїль. Там їдиш нікому не потрібен» [4].

Сцена Чернівецької єврейської школи часто перетворювалася на агітаційний майданчик. Зі зверненням до євреїв, що пережили Голокост, виступав поет М. Талалаєвський. Він переконував

ЛІТЕРАТУРА

1. **Фонди** ЧОКМ.
 2. **Бежан Н.** Педагогічна спадщина та діяльність О. Поповича в становленні національної освіти та шкільництва // Питання історії, історіографії, джерелознавства та архівознавства Центральної та Східної Європи. – Київ – Чернівці, 1997. – Вип. 1. – С. 133.
 3. **Буковина.** Визначні постаті 1774-1918: Біогр. довідник / Упор. О. М. Павлюк. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – 252 с.
 4. **Гайдей В.** 130-річчя журналу «Бібліотека для молодіжи» (1885) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [pmu.in.ua>virtual-exhibitions>biblioteka_molodi_130](http://pmu.in.ua/virtual-exhibitions/biblioteka_molodi_130).
 5. **Добржанський О. В.** Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – С. 194.
 6. **Попович О.** Відродження Буковини // Буковинський журнал. – 1992. – № 1. – С. 123-151.
 7. **Платаш Л.** Персоналія Омеляна Поповича в історико-педагогічних дослідженнях сучасності // Вісник Львівського університету. – 2012. – Вип. 27. – С. 157-166.
-

З М І С Т

ПРИРОДНИЧЕ КРАЄЗНАВСТВО

| | |
|--|----|
| СКІЛЬСЬКИЙ Ігор, МЕЛЕЩУК Людмила КАЖАНИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ВИДОВИЙ СКЛАД, ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ | 5 |
| СМІРНОВ Назар ЛУСКОКРИЛІ БУКОВИНИ. ПІДРОДИНИ МІНЛИВЦІ, ПАСМОВЦІ ТА СОНЦЕВИКИ (ARATURINAE, LIMENITIDINAE ET NYMPHALINAE) | 27 |
| ТОЛОЧІЙ Галина ЗОЗУЛИНЦЕВІ (ORCHIDACEAE) БУКОВИНСЬКИХ КАРПАТ: ХОРОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ, ОХОРОНА | 34 |

МУЗЕЙНІ КОЛЕКЦІЇ

| | |
|---|----|
| ДРАГОМИРЕЦЬКА Оксана НАМИСТИНИ «МІНСЬКОГО ТИПУ» З ЧОРНІВСЬКОГО ГОРОДИЩА – СПРАВЖНІ ШЕДЕВРИ ЮВЕЛІРНОГО МИСТЕЦТВА ДАВНЬОРУСЬКОГО ЧАСУ | 63 |
| РОТАР Оксана ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖІ ГРОМАДСЬКИХ МУЗЕЇВ м. ЧЕРНІВЦІ (1960-ті – 2010-ті рр.) | 65 |
| АКАТРІНІ Володимир МУЗЕЄФІКАЦІЯ ІСТОРІЇ РОДИНИ МАНДИЧЕВСЬКИХ (НА ПРИКЛАДІ МУЗЕЮ с. БАГРИНІВКА ЧЕРНІВЕЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ) | 79 |

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

| | |
|---|-----|
| ФЕДУРУК Андрій ХОТИНСЬКА БИТВА 1673 р. ТА ЇЇ НАСЛІДКИ | 83 |
| БЕЛІНСЬКА Світлана КОНФЕСІЙНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ (СЕРЕДИНА XIV – ПОЧАТОК XX ст.) | 97 |
| ДРАГОМИРЕЦЬКА Оксана ЛІКАРСЬКА СПРАВА ТА ЛІКУВАЛЬНІ ЗАКЛАДИ БУКОВИНИ (ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ) | 104 |
| РУДИК Таїсія ЗЛУКА УНР І ЗУНР – «... ВЕЛИКА ПОДІЯ В ІСТОРІЇ ЗЕМЛІ НАШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ» | 113 |
| КОЛОДІЙ Леся ВОЛОДИМИР ЗАЛОЗЕЦЬКИЙ – МЕЦЕНАТ, КУЛЬТУРНИЙ ДІЯЧ, ЗАХИСНИК ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНЦІВ У РУМУНСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ | 118 |
| ПІДДУБНИЙ Ігор УКРАЇНЦІ БУКОВИНИ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ РУМУНІЇ В 1919-1940 рр. (ЗА ДАНИМИ ПЕРІОДИКИ) | 122 |

| | |
|--|-----|
| ЯВОРСЬКА Ірина | |
| ЇДИШ ТА ЙОГО НОСІЇ В ЧЕРНІВЦЯХ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ | 143 |
| ПОНЮК Наталія | |
| УКРАЇНЦІ НА ЗАХІДНОМУ ПОБЕРЕЖЖІ АМЕРИКИ ТА В КАНАДІ | 152 |
| РОТАР Оксана | |
| КРАЙОВА ШКОЛА РІЗЬБАРСТВА, ТОКАРСТВА, МЕТАЛЕВОЇ ОРНАМЕНТИКИ У М. ВИЖНИЦЯ (1905-1914) ТА ЇЇ ВИДАТНІ ВИКЛАДАЧІ | 159 |
| УНГУРЯН Марія | |
| НЕДІЛЬНІ ШКОЛИ – ОСЕРЕДКИ ДУХОВНОСТІ | 169 |
| ЗАГОРОДНА Настасія | |
| ЦЕРКОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ «CANDELA» У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА | 175 |

ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО

| | |
|--|-----|
| ЗАТУЛОВСЬКИЙ Володимир | |
| ПРО «РУСАЛКУ ДНІСТРОВУЮ» ТА СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ | 181 |
| КОЛОДІЙ Леся | |
| ОКРЕМІ ВІХИ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ НА БУКОВИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ | 187 |

НАШІ ПУБЛІКАЦІЇ

| | |
|---|-----|
| РОТАР Оксана | |
| АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ СЕЛА ЛИСИЧНИКИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ: ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ | 193 |
| НАЗАРИШИНА Тетяна | |
| УЧАСТЬ БОРИСА ТИМОЩУКА У ФОРМУВАННІ КОЛЕКЦІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ (1947-1950 рр.) | 197 |
| БЕЛІНСЬКА Світлана | |
| ВІДОБРАЖЕННЯ ДАВНЬОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ В АРХЕОЛОГІЧНІЙ ЕКСПОЗИЦІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ (1947-1950 рр.) ... | 198 |
| РОТАР Оксана | |
| АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАРОЖИТНОСТЕЙ БУКОВИНИ В. М. ВОЙНАРОВСЬКИМ У ПЕРІОД РОБОТИ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ ОБЛАСНОМУ КРАЄЗНАВЧОМУ МУЗЕЇ | 200 |
| РОТАР Оксана | |
| НАУКОВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ДОРОБОК О. ПОПОВИЧА У ФОНДАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ | 201 |

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Акатрині Володимир Михайлович – аспірант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Белінська Світлана Борисівна – старший науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу археології, середніх віків і нової історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Драгомирецька Оксана Григорівна – завідувач науково-дослідного експозиційного відділу археології, середніх віків і нової історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Загородна Настасія Миколаївна – заступник директора з наукової роботи Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Затуловський Володимир Леонідович – старший науковий співробітник літературно-меморіального музею Юрія Федьковича.

Колодій Леся Віталіївна – старший науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Мелещук Людмила Іванівна – викладач біології Чернівецького фахового коледжу бізнесу та харчових технологій; учитель біології Чернівецького ліцею № 3 медичного профілю.

Назаришина Тетяна Георгіївна – старший науковий співробітник відділу науково-фондової роботи Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Піддубний Ігор Андрійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; провідний науковий співробітник відділу науково-методичної роботи Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Понюк Наталія Степанівна – старший науковий співробітник відділу «Буковинська діаспора» Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Ротар Оксана Василівна – завідувач відділу науково-методичної роботи Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Рудик Таїсія Миколаївна – старший науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Скільський Ігор Васильович – кандидат біологічних наук, завідувач науково-дослідного експозиційного відділу природи краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею; молодший науковий співробітник Національного природного парку «Хотинський».

Смірнов Назар Анатолійович – кандидат біологічних наук, провідний науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу природи краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Толочій Галина Анатоліївна – старший науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу природи краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Унгурян Марія Касіянівна – завідувач науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Федорук Андрій Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; молодший науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу археології, середніх віків і нової історії краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Яворська Ірина Тодорівна – кандидат історичних наук, виконуюча обов'язки директора Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

Наукове видання

Музейний щорічник Чернівецького обласного краєзнавчого музею

Випуск 5

| | |
|-------------------------|--------------------|
| Редактор | І. В. Скільський |
| Технічний редактор | І. В. Скільський |
| Дизайн обкладинки | О. П. Колеснікової |
| Відповідальна за випуск | В. І. Танащук |

Підписано до друку 18.12.2020.
Формат 70×100/16. Папір офсетний. Гарнітура Arial Narrow.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 16,90. Обл.-вид. арк. 24,44.
Тираж 100 прим.

Свідоцтво про внесення до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів та
розповсюджувачів книжкової продукції
серія ДК № 7225 від 28.12.2020 року

Видавничо-інформаційний центр «Місто»
Україна, 58005, м. Чернівці, вул. Головна, 173А;
тел. (0372) 58 53 12

Надруковано у ВІЦ «Місто»

